Κυριακή Ε' Ματθαίου: Για τη θεραπεία των δαιμονιζομένων των Γεργεσηνών (Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 23 Ιουλίου, 2021

(Ματθ. 8, 28 - 9, 1)

«Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης. καὶ ἰδοὺ ἔκραξαν λέγοντες· τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; (: και όταν ο Κύριος ήλθε στην απέναντι όχθη, στη χώρα των Γεργεσηνών, τον συνάντησαν δύο δαιμονισμένοι που έβγαιναν από τα μνήματα που υπήρχαν εκεί, στα οποία ευχαριστιούνταν να κατοικούν. Ήταν και οι δύο επιθετικοί και πολύ επικίνδυνοι˙ τόσο, ώστε να μην μπορεί κανείς να περάσει απ' τον δρόμο εκείνο. Και ξαφνικά απ' τον φόβο τους κραύγασαν δυνατά και είπαν: "Ποια σχέση υπάρχει ανάμεσα σε μας και σε σένα, Ιησού, υιέ του Θεού; Ήλθες εδώ πρόωρα, πριν από τον καιρό της παγκόσμιας κρίσεως, για να μας βασανίσεις;")» [Ματθ. 8, 28-29].

Επειδή ο κόσμος θεωρούσε τον Ιησού ακόμη ως έναν απλό άνθρωπο, ήρθαν τώρα οι δαίμονες και ανακηρύσσουν τη θεότητά Του. **Και αυτοί που την τρικυμισμένη πρώτα και τώρα, έπειτα από την εντολή Του, ησυχασμένη θάλασσα, δεν την άκουγαν που μαρτυρούσε με την απότομη γαλήνευσή της την ομολογία του Δημιουργού της, άκουγαν τους δαίμονες που κραύγαζαν αυτά, που ακριβώς και εκείνη κραύγαζε με τη γαλήνη της** . Κι έπειτα, για να μη θεωρηθεί ότι η διακήρυξη αυτή των δαιμόνων απέβλεπε στην κολακεία του Ιησού που λίγο πριν με ένα πρόσταγμά Του είχε επιβληθεί στα στοιχεία της φύσης και είχε κοπάσει την τρικυμία, φωνάζουν δυνατά, βασιζόμενοι στην πείρα τους και λέγουν: «*Ήρθες εδώ πρόωρα για να μας βασανίσεις;*». Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο ομολογούν την έχθρα τους προς τον Κύριο, για να μη θεωρηθεί ύποπτη κολακείας η παράκλησή τους·**γιατί δέχονταν αόρατα χτυπήματα και τους έδερνε χειρότερη από όσο την θάλασσα τρικυμία κι ένιωθαν να τρυπιούνται και να καίγονται και να παθαίνουν αθεράπευτα κακά και από την παρουσία Του μονάχα**.

Πραγματικά, επειδή κανένας δεν είχε την τόλμη να τους πλησιάσει μέχρι τότε, ο ίδιος ο Χριστός έρχεται προς αυτούς. Και ο μεν Ματθαίος λέγει ότι Του έλεγαν: «*ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; (: ήρθες εδώ να μας βασανίσεις, πριν έλθει ο*

προκαθορισμένος καιρός της κρίσεως και της τιμωρίας μας;)» [Ματθ. 8, 29], ενώ οι άλλοι ευαγγελιστές πρόσθεσαν ότι Τον παρακαλούσαν και Τον εξόρκιζαν για να μην τους ρίξει στην άβυσσο [πρβλ. Μάρκ. 5,10: «*καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ ἵνα μὴ ἀποστείλῃ αὐτοὺς ἔξω τῆς χώρας (: και παρακαλούσε πολύ τον Ιησού να μην τους στείλει έξω από τη χώρα εκείνη)*» και Λουκ. 8, 51: «*καὶ παρεκάλει αὐτὸν ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν (: και τα δαιμόνια αυτά με το στόμα του δαιμονισμένου Τον παρακαλούσαν να μην τα διατάξει να πάνε στα τρίσβαθα του Άδη)*». Διότι νόμιζαν ότι έφτασε γι’ αυτούς η κόλαση και φοβήθηκαν ότι θα τιμωρηθούν πλέον.

Εάν πάλι όσοι μελετούν το Ευαγγέλιο του Λουκά λέγουν ότι ο δαιμονιζόμενος ήταν ένας [βλ. Λουκ. 8, 27: «*ἐξελθόντι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν ὑπήντησεν αὐτῷ ἀνήρ τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχε δαιμόνια ἐκ χρόνων ἱκανῶν, καὶ ἱμάτιον οὐκ ἐνεδιδύσκετο καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν, ἀλλ᾽ ἐν τοῖς μνήμασιν (: και όταν ο Ιησούς βγήκε στη στεριά, τον συνάντησε κάποιος άνθρωπος που καταγόταν από την πόλη, ο οποίος είχε μέσα του δαιμόνια από πολλά χρόνια. Αυτός δεν φορούσε πάνω του ρούχα ούτε έμενε σε σπίτι, αλλά ζούσε μέσα στα μνήματα)*»], ενώ ο Ματθαίος κάνει λόγο για δύο δαιμονιζόμενους [βλ. Ματθ. 8, 28: «*Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης (: όταν λοιπόν ήλθε στην απέναντι παραλία, στη χώρα των Γεργεσηνών, ήρθαν να Τον συναντήσουν δύο δαιμονιζόμενοι που έβγαιναν από τα μνημεία και οι οποίοι ήσαν άγριοι και επιθετικοί, ώστε να μην μπορεί να περάσει κανείς από τον δρόμο εκείνον)*»], **ούτε και το γεγονός αυτό παρουσιάζει διαφωνία μεταξύ των δύο ευαγγελιστών** · διότι εάν έγραφε ο Λουκάς ότι ένας μόνο δαιμονιζόμενος υπήρξε και δεν υπήρχε άλλος, θα φαινόταν ότι διαφωνούσε προς τον Ματθαίο. Τώρα όμως που ο ένας μίλησε για έναν δαιμονιζόμενο και ο άλλος για δύο δαιμονιζόμενους, **δεν προέρχεται από αντίφαση το πράγμα, αλλά από τον διαφορετικό τρόπο αφηγήσεως**. Πραγματικά **προσωπικά νομίζω ότι ο Λουκάς διάλεξε τον φοβερότερο από τους δύο και γι’ αυτόν έκανε λόγο.** Γι' αυτό και περιγράφει πιο τραγικά τη συμφορά του, όπως για παράδειγμα ότι έσπαζε τα δεσμά και τις αλυσίδες με τις οποίες προσπαθούσαν να τον δέσουν και περιπλανιόταν στην έρημο. Ο Μάρκος επίσης προσθέτει ότι καταξέσκιζε τον εαυτό του με τις πέτρες [βλ. Μάρκ. 5, 5: «*καὶ διὰ παντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τοῖς μνήμασι καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἦν κράζων καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις* (: *και συνεχώς νύχτα και μέρα έμενε στα μνήματα και στα βουνά κι έβγαζε κραυγές και καταπλήγωνε τον εαυτό του με πέτρες*)*»].*

Και οι λόγοι των δαιμονιζόμενων προς τον Ιησού ήσαν αρκετοί για να αποδείξουν τη σκληρότητα και την αναισχυντία τους. «*Ήλθες εδώ πρόωρα για να μας βασανίσεις;*», λέγουν. Δεν μπορούσαν βέβαια να ισχυριστούν ότι δεν αμάρτησαν, διατυπώνουν όμως την αξίωση να μην τιμωρηθούν πριν από την καθορισμένη ώρα.

Επειδή δηλαδή τους βρήκαν τα αθεράπευτα κακά και επειδή αυτοί **ενεργούσαν παράνομα και διέστρεφαν και βασάνιζαν με κάθε τρόπο το δημιούργημα του Θεού,** γι' αυτό νόμιζαν ότι εξαιτίας της υπερβολής των συμβάντων, δεν θα περίμενε τον καθορισμένο καιρό της κολάσεως, γι' αυτό Τον παρακαλούσαν και Τον ικέτευαν. Και εκείνοι που δεν τους συγκρατούσαν τα σιδηρά δεσμά, έρχονται δέσμιοι. Εκείνοι που τριγύριζαν στα βουνά, κατέβηκαν στην πεδιάδα. **Εκείνοι που εμπόδιζαν τους άλλους να περνούν από εκεί, μόλις είδαν τον Ιησού να τους φράσσει τον δρόμο, στάθηκαν.** Για ποιο λόγο όμως παρέμεναν στα μνήματα οι δαιμονιζόμενοι; Επειδή **ήθελαν να δημιουργήσουν στους ανθρώπους ολέθρια αντίληψη, ότι δηλαδή οι ψυχές των αποθανόντων γίνονται δαίμονες, πράγμα που εύχομαι να μη σας περάσει από τον νου ούτε και σαν απλή σκέψη**.

«*Ναι, αλλά ποια απάντηση*», θα μπορούσε να ρωτήσει κάποιος, «*μπορείς να δώσεις στο γεγονός ότι πολλοί από τους μάγους αρπάζουν παιδιά και τα σφάζουν, ώστε στη συνέχεια να έχουν την ψυχή τους βοηθό στις μαγείες τους*». Και **πώς αποδεικνύεται αυτό;** Το ότι βέβαια, σφάζουν τα παιδιά, το λέγουν πολλοί, αλλά το ότι οι ψυχές των παιδιών που σφαγιάζονται συνεργάζονται με τους μάγους, από πού το γνωρίζεις; Πες μου, σε παρακαλώ. «*Αυτοί*», θα απαντούσε αυτός που πιθανόν να εξέφραζε αυτήν την απορία, «*οι δαιμονισμένοι φωνάζουν ότι εγώ είμαι η ψυχή του δείνα*». Μα **κι αυτό είναι πλεκτάνη και απάτη διαβολική· διότι δεν είναι η ψυχή του αποθανόντος που φωνάζει, αλλά ο δαίμονας που υποκρίνεται αυτά, με σκοπό να εξαπατήσει εκείνους που τον ακούνε**. Διότι εάν ήταν δυνατόν να εισέλθει η ψυχή στην υπόσταση του δαίμονος, πολύ ευκολότερα θα εισερχόταν στο δικό της σώμα**.** Έπειτα, **δεν μπορεί να δικαιολογηθεί λογικά το να συνεργάζεται η σφαγείσα ψυχή με τον σφαγέα της. Ούτε πάλι δικαιολογείται να μπορεί ο άνθρωπος να μεταβάλλει ασώματη δύναμη σε άλλου είδους υπόσταση**. Πραγματικά εάν αυτό είναι αδύνατο για τα σώματα και δεν υπάρχει περίπτωση να μεταμορφώσει κανείς το σώμα ανθρώπου σε σώμα όνου, πολύ περισσότερο είναι αυτό αδύνατο για την αόρατη ψυχή και κανένας δεν θα μπορέσει να την μετασχηματίσει στην υπόσταση του δαίμονος.

Κατά συνέπεια, οι απόψεις αυτές προέρχονται από μεθυσμένα γραΐδια και προορίζονται να εκφοβίζουν τα μικρά παιδιά· διότι **δεν είναι δυνατόν η ψυχή που αποχωρίζεται από το σώμα να πλανάται πλέον στη γη**. Πράγματι, «*δικαίων δὲ ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἅψηται αὐτῶν βάσανος (: η ζωή των δικαίων βρίσκεται κάτω από το παντοδύναμο προστατευτικό χέρι του Θεού και καμία θλίψη και βάσανος δεν θα τους εγγίσει, χωρίς ο Θεός να το επιτρέψει*)» [Σοφ. Σολ. 3, 1]. Εάν όμως βρίσκονται στα χέρια του Κυρίου οι ψυχές **των δικαίων**, τότε βρίσκονται και των παιδιών οι ψυχές, διότι τα παιδιά δεν είναι πονηρά. Αλλά**και των αμαρτωλών ανθρώπων οι ψυχές αμέσως φεύγουν μακριά από τη γη**. Και αυτό γίνεται φανερό από την παραβολή του πλουσίου και του Λαζάρου (πρβ.

Λουκ. 16, 19-31).

Και σε άλλη περίπτωση όμως λέγει ο Κύριος: «*ἄφρον, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας τίνι ἔσται*; *(: άμυαλε και ανόητε άνθρωπε, που στήριξες την ευτυχία σου μόνο στις απολαύσεις της κοιλιάς και νόμισες ότι η μακροζωία σου εξαρτιόταν από τα πλούτη σου και όχι από Εμένα˙ τη νύχτα αυτή, που εδώ και πολύ καιρό ονειρευόσουν ως νύχτα ευτυχίας και νόμιζες ότι θα άρχιζε από εδώ και πέρα η αναπαυτική και απολαυστική ζωή σου, οι φοβεροί δαίμονες απαιτούν να πάρουν την ψυχή σου. Σε λίγο θα πεθάνεις. Αυτά λοιπόν που ετοίμασες και αποθήκευσες σε ποιον θα ανήκουν και σε ποιους κληρονόμους θα περιέλθουν;*)» [Λουκ. 12, 20].

Βέβαια **δεν είναι δυνατόν η ψυχή που εξήλθε από το σώμα να περιφέρεται εδώ κάτω.** Και αυτό είναι πολύ φυσικό· διότι, ενώ όταν βαδίζουμε επάνω στη συνηθισμένη και γνώριμη περιοχή της γης, έχοντας το σώμα μας, δεν γνωρίζουμε ποια κατεύθυνση να πάρουμε κάθε φορά που θα βρεθούμε σε άγνωστο δρόμο, εάν δεν έχουμε οδηγό, κατά ποια λογική η ψυχή, που χωρίστηκε από το σώμα και αποξενώθηκε από όλες τις συνήθειές της, **θα γνωρίσει πού πρέπει να βαδίζει χωρίς να έχει τον οδηγό της;**

Αλλά και από άλλες περιπτώσεις μπορεί κανείς να πληροφορηθεί ότι **δεν είναι δυνατόν η ψυχή χωρίς το σώμα της να παραμείνει στη γη** . Πραγματικά, ο Στέφανος λέγει: «*Κύριε Ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου (: Κύριε Ιησού, δέξου το πνεύμα μου*)» [Πράξ. 7, 59]. Και ο Παύλος, επίσης, λέγει: «*Ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος (: διότι για μένα η ζωή είναι ο Χριστός, αφού ζω τη νέα ζωή του Χριστού και ζει μέσα μου ο Χριστός. Όμως και το να πεθάνω είναι κέρδος, διότι με τον θάνατο θα ενωθώ πλήρως με τον Χριστό)*» [Φιλιπ. 1, 21]. Και για τον πατριάρχη Αβραάμ λέγει η Γραφή: «*καὶ ἐκλείπων ἀπέθανεν Ἀβραὰμ ἐν γήρᾳ καλῷ πρεσβύτης καὶ πλήρης ἡμερῶν καὶ προσετέθη πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ (: και αφού τον εγκατέλειψαν οι δυνάμεις του, πέθανε ο Αβραάμ σε ευτυχισμένα γηρατειά, γέροντας πλήρης ημερών, και προστέθηκε στους προγόνους του που εκδήμησαν από τον κόσμο αυτόν)*» [Γεν. 25, 8].

Το ότι βέβαια, ούτε οι ψυχές των αμαρτωλών μπορούν να παραμείνουν εδώ, άκουσε που ο πλούσιος της παραβολής θερμά παρακαλούσε γι' αυτό, χωρίς να το επιτυγχάνει [βλ. Λουκ. 16, 27-31]· διότι εάν αυτό ήταν δυνατόν, θα ερχόταν αυτός στη γη και θα γνωστοποιούσε όσα συνέβαιναν εκεί. Κατά συνέπεια, **είναι φανερό ότι οι ψυχές μετά την αποδημία τους από τη γη μεταβαίνουν σε κάποιο χώρο, από όπου δεν έχουν τη δυνατότητα να επιστρέψουν στη γη, αλλά περιμένουν τη φοβερή ημέρα της κρίσεως**.

Κι αν κανένας ρωτήσει: Για ποιον λόγο πραγματοποίησε ο Χριστός ό,τι του ζήτησαν

οι δαίμονες, δίνοντάς τους την άδεια να εισέλθουν στην αγέλη των χοίρων; [Ματθ. 8, 31-32: «*οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες· εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἐ πίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὑπάγετε. οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων· καὶ ἰδοὺ ὥρμησε πᾶσα ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασιν(:Οι δαίμονες τότε άρχισαν να τον παρακαλούν λέγοντας: "Εάν πρόκειται να μας βγάλεις έξω από εδώ, δώσε μας την άδεια να φύγουμε και να μπούμε μέσα στο κοπάδι των χοίρων". Και επειδή αυτοί που έτρεφαν τους χοίρους το έκαναν αυτό παραβαίνοντας τον μωσαϊκό νόμο, που απαγόρευε ως ακάθαρτο το χοιρινό κρέας, ο Κύριος τιμωρώντας την παρανομία τους αυτή είπε στους δαίμονες: "Πηγαίνετε". Και αυτοί βγήκαν απ' τους ανθρώπους και πήγαν στους χοίρους. Και ξαφνικά όλο το κοπάδι των χοίρων όρμησε με μανία από το επάνω μέρος του γκρεμού προς τα κάτω, στη θάλασσα, και πνίγηκαν στα νερά της λίμνης)*».

Θα λέγαμε ότι ο Κύριος δεν το έκανε αυτό υπακούοντας σε αυτούς, αλλά επειδή πολλά ήθελε με την ενέργειά Του αυτή να διδάξει· το **πρώτο** που δίδαξε αυτούς που ελευθερώθηκαν από τους πονηρούς εκείνους τυράννους τους ήταν **το μέγεθος της καταστροφής** που προκαλούν αυτοί που τους επιβουλεύονται, δηλαδή οι αντίχριστοι δαίμονες. **Δεύτερο**, να μάθουν όλοι οι άνθρωποι ότι **ούτε στους χοίρους τολμούν** οι δαίμονες να εισέλθουν, **εάν προηγουμένως δεν δώσει άδεια ο Ιησούς**. **Τρίτο** ότι **θα μπορούσαν να προξενήσουν σε εκείνους φοβερότερα κακά από ό,τι στους χοίρους, εάν δεν προστατεύονταν σε μεγάλο βαθμό και μέσα ακόμα στη συμφορά τους από την πρόνοια του Θεού**· διότι στον καθένα βέβαια είναι φανερό από κάθε άποψη ότι **εμάς τους ανθρώπους οι δαίμονες μάς μισούν περισσότερο από τα άλογα ζώα**.

Επομένως αυτοί που δεν λυπήθηκαν τους χοίρους, αλλά μονάχα μέσα σε μια στιγμή τούς κατέρριξαν όλους στον γκρεμό, **πολύ περισσότερο θα το έκαναν στους ανθρώπους**, που τους είχαν κυριεύσει, παρασύροντας και επαναφέροντάς τους στις ερημιές, εάν μέσα σε αυτή την τυραννική καταπίεση δεν επιδεικνυόταν **σε μεγάλο βαθμό πολλή φροντίδα από μέρους του Θεού**, που χαλιναγωγούσε και συγκρατούσε και σταματούσε την περαιτέρω ορμή τους. Επομένως, είναι φανερό ότι **δεν υπάρχει κανένας άνθρωπος που να μην τον προστατεύει η πρόνοια του Θεού**. Εάν ωστόσο δεν μας προστατεύει όλους όμοια, ούτε με τον ίδιο τρόπο, και αυτό είναι ένα είδος μεγάλης προνοίας· διότι **αναλόγως προς το ωφέλιμο για τον καθένα εκδηλώνει και την πρόνοιά Του ο Θεός**.

Εκτός από όσα ειπώθηκαν παραπάνω, διδασκόμαστε και κάτι άλλο απ' αυτό το θαύμα, ότι δηλαδή **δεν προνοεί μονάχα από κοινού για όλους μας, αλλά και για τον καθένα χωριστά**, πράγμα που δήλωσε προς τους μαθητές Του, λέγοντάς τους ότι ακόμα και οι τρίχες του κεφαλιού τους έχουν αριθμηθεί [Ματθ. 10, 30: «*ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσί* (: *και όσο για σας,*

μάθετε ότι ο Θεός έχει μετρημένες ακόμη και τις τρίχες του κεφαλιού σας όλες, τη στιγμή που εσείς για μια απ' αυτές δείχνετε μικρή ή καμία φροντίδα, και αγνοείτε τον αριθμό τους. Ο Θεός δηλαδή γνωρίζει και αυτά ακόμη τα ελάχιστα που σας συμβαίνουν, στα οποία εσείς δίνετε μικρή σημασία)»]. Μα και από τους δαιμονισμένους τούτους ανθρώπους μπορεί κανένας να το διαπιστώσει καθαρά αυτό. Πραγματικά **θα τους είχαν πνίξει προ πολλού οι δαίμονες, εάν δεν τους προστάτευε αποτελεσματικά η εκ του ουρανού φροντίδα.**

Γι' αυτούς λοιπόν τους λόγους επέτρεψε στους δαίμονες να εισέλθουν στην αγέλη των χοίρων, και επιπλέον για να πληροφορηθούν και όσοι κατοικούσαν στα μέρη εκείνα την δύναμή Του· διότι όπου ήταν πολύ γνωστό το όνομά Του, δεν άφηνε**τη δύναμή Του** να εκδηλωθεί σε μεγάλο βαθμό, όπου όμως κανένας δεν τον γνώριζε, αλλά είχαν πλήρη άγνοια γι' Αυτόν, **εκεί άφηνε να ακτινοβολούν τα θαύματά Του, ώστε να τους προσελκύσει στο να γνωρίσουν τη θεϊκή Του υπόσταση** . Ότι βρίσκονταν σε χονδροειδή άγνοια οι κάτοικοι της πόλεως αυτής φαίνεται από το τέλος· διότι ενώ έπρεπε να Τον προσκυνήσουν και να εκδηλώσουν τον θαυμασμό τους για τη δύναμη Του, αντιθέτως αυτοί ήθελαν να Τον απομακρύνουν και «*ἰδόντες αὐτὸν παρεκάλεσαν ὅπως μεταβῇ ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν (: και τότε όλοι οι κάτοικοι της πόλεως βγήκαν για να συναντήσουν τον Ιησού˙ και όταν Τον είδαν, Τον παρακάλεσαν να φύγει από τα σύνορά τους, από φόβο μήπως πάθουν και μεγαλύτερα κακά)*» [Ματθ. 8, 34].

Αλλά για ποιο λόγο έριξαν στον γκρεμό και σκότωσαν οι δαίμονες τους χοίρους; Ο λόγος είναι ότι **παντού προσπαθούν κάθε στιγμή με μεγάλη προθυμία να ρίχνουν τους ανθρώπους στη λύπη και πάντοτε χαίρονται με την καταστροφή**. Αυτό άλλωστε έκαμε ο διάβολος και στον Ιώβ. Μολονότι και εκεί ο Θεός το επέτρεψε, όχι βέβαια επειδή και στην περίπτωση αυτή υπάκουσε στον διάβολο, αλλά **επειδή ήθελε να αποδείξει τον δούλο Του πιο λαμπρό με την υπομονή και την καρτερία που επρόκειτο να επιδείξει στις δοκιμασίες** και να αφαιρέσει κάθε πρόφαση γι' αναισχυντία από τον δαίμονα και ακόμη να στρέψει κατά της κεφαλής του όσα έκανε σε βάρος του δικαίου Ιώβ. Πραγματικά**και τώρα συνέβη το αντίθετο από εκείνο που επιδίωκαν** οι δαίμονες· **γιατί και η δύναμη του Χριστού ανακηρυσσόταν περίτρανα και παρουσιαζόταν πιο καθαρά η κακία των δαιμόνων, απ' την οποία ελευθέρωσε αυτούς που είχαν στην κατοχή τους, και ακόμα ότι μήτε τους χοίρους δεν μπορούσαν να αγγίξουν, αν δεν το επέτρεπε ο Θεός των όλων.**

Αν επιχειρούσε τώρα να τα εξετάσει κανένας αυτά και αλληγορικά, δεν θα υπήρχε καμιά δυσκολία στους συσχετισμούς. Πρέπει να γνωρίζουμε καλά, ότι υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που γίνονται **πνευματικώς όμοιοι** με τους χοίρους **εξαιτίας της απουσίας προσπάθειας για χαλιναγώγηση των παθών τους** και αυτοί φυσικά επηρεάζονται πιο εύκολα από τις προσπάθειες των δαιμόνων να τους οδηγήσουν στο

κακό. Και εφόσον εκείνοι που υφίστανται αυτά, παραμένουν άνθρωποι **και δεν φτάνουν στο σημείο να πωρωθούν παντελώς χωρίς μετάνοια**, **μπορούν και καταφέρνουν να νικήσουν τα δαιμονικά πάθη τους πολλές φορές και με τη μετάνοια και την εξομολόγηση να τα εξαλείψουν·** αν όμως μεταμορφωθούν **από την αμετανοησία τους** και καταντήσουν ολότελα σε κατάσταση χοίρων και ως άλογα ζώα ακολουθούν αμετανόητοι τα πάθη τους, **δεν δαιμονίζονται μόνο αλλά και κατακρημνίζονται**, **χάνουν δηλαδή οριστικά την ψυχή τους.**

Επιπλέον, για να μη σχηματίσει κανείς την εντύπωση ότι η θεραπεία των δαιμονιζόμενων Γεργεσηνών αυτών νέων και η συνομιλία του Κυρίου μας Ιησού Χριστού με τους δαίμονες που τους είχαν κυριεύσει ήταν κάτι πλαστό και σκηνοθετημένο, αλλά να πιστέψει απόλυτα ότι πραγματικά βγήκαν οι δαίμονες από τους δύο ταλαίπωρους αυτούς νέους, έρχεται ο θάνατος των χοίρων και το πιστοποιεί αυτό.

Πρόσεξε τώρα εκτός από τη θεϊκή δύναμη, και την **πραότητα** του Κυρίου. Όταν δηλαδή, ύστερα από τόσες ευεργεσίες που είδαν απ' Αυτόν οι κάτοικοι της περιοχής, **επειδή θίχτηκαν τα οικονομικά τους συμφέροντα από τον πνιγμό των χοίρων**, όντας οι ίδιοι όμοιοι με τους χοίρους **εξαιτίας του ανεξέλεγκτου πάθους της φιλαργυρίας**, ήθελαν να Τον διώξουν, δεν έφερε αντίρρηση, αλλά αναχώρησε, και εγκατέλειψε αυτούς που μόνοι τους έκριναν και παρουσίασαν τον εαυτό τους ανάξιο για τη διδασκαλία Του· έφυγε και **τους άφησε πλέον ως δασκάλους για τη θεϊκή Του υπόσταση και δύναμη, αυτούς που ελευθερώθηκαν από τους δαίμονες, καθώς και τους χοιροβοσκούς που έμειναν εντελώς ξαφνικά χωρίς τους χοίρους τους που αφηνιασμένοι όρμησαν και κατακρημνίστηκαν**, ώστε απ' αυτούς να κατανοούν πλέον εις βάθος-άσχετα αν **η κακή προαίρεσή τους** δεν τους άφηνε να παραδεχτούν τα λάθη και τα πάθη τους- όλα όσα είχαν συμβεί. Ο Κύριος έφυγε, όμως άφησε ζωηρό στις ψυχές τους τον φόβο. Πραγματικά το μέγεθος της ζημίας συντελούσε στη διάδοση της ειδήσεως του γεγονότος αυτού και το συμβάν άγγιζε την ψυχή τους. Από πολλούς ακούονταν φωνές που επιβεβαίωναν το παράξενο αυτό θαύμα· το διακήρυτταν περίτρανα οι θεραπευμένοι, το διακήρυττε το γεγονός του καταποντισμού των ζώων, το διακήρυτταν οι ιδιοκτήτες των χοίρων και οι χοιροβοσκοί.

Παρόμοιες καταστάσεις και σήμερα ακόμη μπορεί να δει κανένας. **Πολλοί είναι δυστυχώς οι δαιμονιζόμενοι και στην εποχή μας, άνθρωποι κυριευμένοι από τα δαιμονικά πάθη τους, που τίποτα δεν τους συγκρατεί από τη μανία τους, ούτε σίδερα, ούτε αλυσίδες, ούτε συστάσεις από πνευματικούς ανθρώπους, ούτε συμβουλές, ούτε απειλές ούτε τίποτα παρόμοιο από αυτά**.

Πραγματικά, όταν κάποιος για παράδειγμα είναι ακόλαστος και έχει γίνει αιχμάλωτος του σωματικού κάλλους και των σαρκικών επιθυμιών και ηδονών, σε

τίποτα δεν διαφέρει από έναν άνθρωπο δαιμονισμένο· αλλά περιφέρεται γυμνός όπως εκείνοι οι δαιμονισμένοι Γεργεσηνοί νέοι, ντυμένος βέβαια με ρούχα, αλλά στερημένος από την αληθινή ενδυμασία και είναι γυμνός από τη δόξα που ως πλάσματος του Θεού τού ταιριάζει· και ναι μεν δεν καταπληγώνει το σώμα του με πέτρες, όπως έκαναν οι δύστυχοι εκείνοι νέοι της σημερινής ευαγγελικής περικοπής, **όμως καταξεσκίζεται με αμαρτήματα που είναι πολύ πιο κοπτερά από πολλές μαζί πέτρες**. Ποιος λοιπόν θα μπορέσει να δέσει έναν τέτοιον άνθρωπο; Ποιος θα τον σταματήσει από την ασχημοσύνη και την μανία αυτή που δεν τον αφήνει να συγκεντρωθεί και να ανακτήσει τον αυτοέλεγχό του, αλλά τον κάνει να επιθυμεί να βρίσκεται πάντα στα μνήματα; **Διότι τι άλλο από μνήματα δεν είναι τα καταγώγια της πορνείας, γεμάτα από δυσωδία και σαπίλα;**

Τέτοιος δεν είναι επίσης και κάθε άνθρωπος που υποφέρει από το δαιμονιώδες πάθος της **φιλαργυρίας**; Κάθε μέρα αντιμετωπίζει τον φόβο μήπως χάσει τα χρήματά του ή δεν καταφέρει να τα αυξήσει, καθώς και την απειλή ότι κάποιοι μπορούν να του τα κλέψουν, παρά το ότι ακούει συστάσεις των πνευματικών ανθρώπων που προσπαθούν να τον συνετίσουν και προειδοποιήσεις για τη φθορά που η αρρωστημένη φιλοχρηματία του αυτή προξενεί στην ψυχή του. Όλα αυτά τα δεσμά τα σπάει και όταν έλθει κανείς με την πρόθεση να τον απελευθερώσει από τη δουλεία της φιλαργυρίας, τον εξορκίζει να μην τον ελευθερώσει, επειδή θεωρεί μεγάλο βάσανο το να μην βρίσκεται κάτω από την βάσανο αυτήν.

Αλλά **τι μπορεί να θεωρηθεί αθλιότερο από τον άνθρωπο αυτόν** ; Διότι εκείνος ο δαίμονας στην περιοχή των Γεργεσηνών, αν και είχε καταφρονήσει τους ανθρώπους, εντούτοις υποχώρησε στην προσταγή του Χριστού και αμέσως βγήκε από το σώμα του ανθρώπου. **Αυτός όμως δεν υπακούει ούτε στην προσταγή του Θεού**. Πραγματικά, ενώ κάθε ημέρα ακούει τον Θεό να του λέγει ότι «*Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ (: μην απατάτε τον εαυτό σας με την ιδέα ότι είναι δυνατόν να θησαυρίζει κανείς και στη γη και ταυτόχρονα να είναι προσκολλημένος και στο Θεό. Κανείς δεν μπορεί να είναι συγχρόνως δούλος σε δύο κυρίους· διότι ή θα μισήσει τον ένα και θα αγαπήσει τον άλλο, ή θα προσκολληθεί στον ένα και θα περιφρονήσει τον άλλο. Δεν μπορείτε να είστε συγχρόνως δούλοι και του Θεού και του μαμωνά, δηλαδή του πλούτου. Ή θα μισήσετε τον πλούτο για να αγαπήσετε τον Θεό, ή θα προσκολληθείτε στον πλούτο και θα περιφρονήσετε τότε τον Θεό)*» [Ματθ. 6, 24], και να απειλεί με τη γέενα και τις ατέλειωτες κολάσεις, εντούτοις δεν υπακούει. Όχι βέβαια επειδή είναι ισχυρότερος του Χριστού, αλλά **επειδή ο Χριστός δεν μας κάνει σώφρονες χωρίς να το θέλουμε**.

Γι' αυτό οι άνθρωποι αυτοί ζουν σαν να βρίσκονται στην έρημο, έστω και αν βρίσκονται στο κέντρο των πόλεων. Διότι ποιος άνθρωπος με μυαλό θα ήθελε να

συναναστρέφεται με τους ανθρώπους αυτού του είδους; Εγώ τουλάχιστον θα προτιμούσα να συγκατοικώ με πλήθος δαιμονισμένους, παρά με έναν άνθρωπο που να έπασχε από την νόσο αυτήν. Και για το ότι δεν κάνω λάθος, όταν λέγω αυτά, μας το αποδεικνύει η συμπεριφορά του καθενός από αυτούς. Πραγματικά, **οι φιλάργυροι νομίζουν ως εχθρό τους και εκείνον που καμία αδικία δεν τους έχει κάνει και επιθυμούν να τον καταστήσουν δούλο τους, όταν είναι ελεύθερος, και με μύρια κακά τον απειλούν**. Αντίθετα, οι δαιμονισμένοι δεν κάνουν τίποτε παρόμοιο, αλλά στρέφουν τη νόσο εναντίον του εαυτού τους. Οι φιλάργυροι, επίσης, **καταστρέφουν πολλά σπίτια και γίνονται αιτία να βλασφημείται το όνομα του Θεού και γενικά είναι καταστροφή για την πόλη και την οικουμένη ολόκληρη.** Όσοι όμως ενοχλούνται από τους δαίμονες είναι άξιοι μάλλον οίκτου και δακρύων. Και οι τελευταίοι ως επί το πλείστον παραφέρονται κατόπιν σκέψεως συμπεριφερόμενοι σαν έξαλλοι, κατεχόμενοι από μια παράδοξη μανία.

Αληθινά, ποιο παρόμοιο κάνουν όλοι οι δαιμονισμένοι, σαν εκείνο που αποτόλμησε ο Ιούδας και διέπραξε την έσχατη παρανομία; Και όλοι όσοι μιμούνται τη διαγωγή του Ιούδα, σαν τα φοβερά θηρία που δραπέτευσαν από τα κλουβιά τους κατατρομάζουν τις πόλεις· επειδή κανείς δεν τα συγκρατεί. Βέβαια, **και αυτούς τους ανθρώπους, δηλαδή τους κατεχόμενους από το πάθος της φιλαργυρίας, τους περιβάλλουν από παντού δεσμά, όπως είναι ο φόβος των δικαστών, η απειλή των νόμων, η κατακραυγή του κόσμου και άλλα περισσότερα από αυτά, αλλά όμως και τα δεσμά αυτά τα σπάζουν και αναστατώνουν τα πάντα**. Και εάν κανείς εξαφάνιζε τελείως τις δεσμεύσεις αυτές, τότε θα έβλεπε καθαρά ότι ο δαίμονας που έχουν μέσα τους αυτοί είναι πολύ αγριότερος και πιο μανιώδης από αυτόν που βγήκε τώρα από τους δαιμονισμένους των Γεργεσηνών.

Αλλά επειδή αυτό δεν είναι δυνατόν να συμβεί στην πράξη, ας το λάβουμε ως υπόθεση για λίγο και ας αφαιρέσουμε όλες τις δεσμεύσεις από τον φιλάργυρο και τότε θα γνωρίσουμε **τη μεγάλη του μανία**. Αλλά να μη φοβηθείτε το θηρίο, όταν θα το αποκαλύψουμε· διότι η σκηνή είναι υποθετική και δεν υφίσταται στην πραγματικότητα. Έστω λοιπόν ένας άνθρωπος που βγάζει φωτιά από τα μάτια του, μαύρος, έχοντας σε κάθε ώμο δράκοντες αντί για χέρια. Έχει επίσης και στόμα όπου αντί για δόντια έχει καρφωμένα ξίφη και αντί για γλώσσα έχει πηγή που βγάζει δηλητήριο και φαρμάκι. Η κοιλιά του πάλι είναι πιο αδηφάγος από κάθε καμίνι και κατατρώγει ό,τι της ρίπτουν. Και τα πόδια του έχουν φτερά και είναι πιο γρήγορα από τη φωτιά. Το πρόσωπό του επίσης ας υποθέσουμε ότι είναι κατασκευασμένο μεικτό από σκύλο και λύκο και ότι δεν ομιλεί σαν άνθρωπος, αλλά εκβάλλει έναν ήχο απαίσιο, αηδιαστικό και φοβερό. Ας πούμε λοιπόν ότι έχει φωτιά και στα χέρια του.

Ίσως να σας φαίνονται φοβερά όσα ειπώθηκαν. Ωστόσο δεν τον σκιαγραφήσαμε

ακόμη αντάξιο της πραγματικότητας, διότι ύστερα από αυτά πρέπει να προσθέσουμε και άλλα. Πραγματικά, ας υποθέσουμε ακόμη ότι σφάζει εκείνους που συναντά, ότι τους κατατρώγει και γεύεται τις σάρκες τους. Αλλά και από αυτόν είναι πιο φοβερός ο φιλάργυρος, διότι επέρχεται εναντίον όλων σαν Άδης, τους καταβροχθίζει όλους και τριγυρίζει σαν κοινός εχθρός ολόκληρου του ανθρωπίνου γένους. Επειδή επιθυμεί να μην υπάρχει κανένας άνθρωπος, για να κατέχει αυτός τα πάντα. Δεν σταματά, όμως μέχρι εδώ, αλλά, αφού τους αφανίσει όλους με την επιθυμία του, κατέχεται από τον πόθο να αλλάξει την ουσία του χώματος και να το κάνει χρυσάφι. Και όχι μόνον το χώμα, αλλά και τα όρη και τα φαράγγια και τις πηγές και όλα εν γένει όσα φαίνονται πάνω στη γη.

Και για να αντιληφθείτε ότι δεν παραστήσαμε ακόμη την μανία αυτού, ας μην υπάρχει ο κατήγορος και αυτός που εκφοβίζει, αλλά αφαίρεσε υποθετικώς μόνο τον φόβο των νόμων και τότε θα δεις αυτόν να αρπάζει το ξίφος και να φονεύει τους πάντες, χωρίς να ξεχωρίζει, ούτε φίλο, ούτε συγγενή, ούτε αδελφό, ούτε και τον πατέρα του ακόμη. Μάλλον, όμως, στην προκειμένη περίπτωση δεν χρειάζεται ούτε καν να κάνουμε υπόθεση, αλλά ας ρωτήσουμε αυτόν, εάν δεν δημιουργεί στη φαντασία του παρόμοιες φαντασιώσεις και δεν επιτίθεται νοερώς για να φονεύσει τους πάντες, φίλους, συγγενείς και τους ίδιους τους γονείς του. Αλλά μάλλον ούτε και η ερώτηση χρειάζεται· διότι όλοι γνωρίζουν καλά ότι**όσοι κατέχονται από το πάθος αυτό αγανακτούν και για το γήρας του πατέρα τους και εκείνο που είναι γλυκύ και ποθητό από όλους, να έχουν, δηλαδή, παιδιά, το θεωρούν βαρύ και φορτικό**. Γι' αυτό πολλοί, παρακινούμενοι από την ιδέα αυτήν, **θεώρησαν καλό την ατεκνία και κατέστησαν ανίκανη τη φύση, όχι με το να φονεύσουν τα παιδιά που γεννήθηκαν, αλλά με το να μην επιτρέψουν να λάβουν καν αρχή**.

Λοιπόν, να μην παραξενεύεστε, επειδή σας παρουσίασα κατ’ αυτόν τον τρόπο τον φιλάργυρο, διότι **στην πραγματικότητα είναι πολύ χειρότερος από ό,τι τον περιέγραψα**. Αλλά ας σκεφτούμε πώς θα μπορέσουμε να τον απαλλάξουμε από τον δαίμονα. Πώς θα τον απαλλάξουμε, λοιπόν; Εάν αντιληφθεί πλήρως ότι η φιλαργυρία του είναι αντίθετη προς αυτό ακριβώς, δηλαδή, στο να του δίνει χρήματα· διότι εκείνοι που επιθυμούν να κερδίσουν τα μικρά υφίστανται μεγάλες ζημίες. Γι' αυτό ακριβώς και έχει γίνει παροιμία ανάλογη με την επιθυμία αυτήν. Πραγματικά, πολλοί πολλές φορές που θέλησαν να δανείσουν με υπερβολικούς τόκους και παρασυρόμενοι από την προσδοκία του κέρδους, δεν ερεύνησαν το ποιόν αυτών που τους δάνειζαν χρήματα, έχασαν μαζί με τον τόκο και το κεφάλαιο ολόκληρο. Άλλοι πάλι που περιέπεσαν σε κινδύνους και δεν θέλησαν να ξοδέψουν λίγα, έχασαν και τη ζωή τους μαζί με την περιουσία τους. Επίσης, ενώ τους δόθηκε η ευκαιρία να αποκτήσουν ή αξιώματα προσοδοφόρα, ή κάτι άλλο παρόμοιο, επειδή κόλλησαν στις λεπτομέρειες, έχασαν το παν.

Επειδή δηλαδή δεν γνωρίζουν να σπείρουν, αλλά πάντοτε φροντίζουν να θερίζουν, γι' αυτό συνεχώς χάνουν τη συγκομιδή· διότι **κανείς δεν μπορεί πάντα να θερίζει, όπως δεν μπορεί διαρκώς να κερδίζει**. Αφού λοιπόν δεν θέλουν να ξοδεύουν, δεν γνωρίζουν και να κερδίζουν. Αλλά είτε πρέπει να νυμφευτούν, πάλι παθαίνουν το ίδιο· διότι ή εξαπατήθηκαν και πήραν πλούσια γυναίκα, αλλά με πολλά ελαττώματα, πάλι υπέστησαν μεγαλύτερη ζημία· διότι **του πλούτο δεν του δημιουργεί η περιουσία, αλλά η αρετή**. Πραγματικά, ποια η ωφέλεια του πλούτου, όταν η γυναίκα είναι πολυέξοδη και άσωτη και διασκορπίζει τα πάντα χειρότερα από τον άνεμο; Ποια η ωφέλεια εάν είναι ακόλαστη και έχει πλήθος εραστών; Ποια η ωφέλεια, εάν είναι μέθυση; Μήπως δεν θα κάνει τον σύζυγό της πιο πτωχό από όλους; Και όχι μόνο στο θέμα του γάμου σκέπτονται έτσι, αλλά, παρασυρόμενοι από τη μεγάλη τους αγάπη προς τα χρήματα, αγοράζουν από κακό υπολογισμό όχι τους καλούς δούλους, αλλά φροντίζουν να βρουν τους φτηνούς.

Όλα αυτά λοιπόν αφού τα σκεφτείτε καλά (επειδή δεν μπορείτε ακόμη να ακούσετε τη διδασκαλία για τη γέενα και τη βασιλεία) και **αφού καταλάβετε τις ζημίες που υπομένετε κάθε φορά από τη φιλοχρηματία**, όταν δανείζετε, όταν αγοράζετε, όταν νυμφεύεστε, όταν υπερασπίζεστε κάποιον, όταν κάνετε οτιδήποτε άλλο, **σταματήστε να αγαπάτε υπερβολικά τα χρήματα**· διότι **έτσι θα μπορέσετε και εδώ στη γη να ζήσετε με ασφάλεια και αφού κάνετε μικρή προσπάθεια, θα μπορέσετε να ακούσετε και το κήρυγμα για την ευσέβεια και όταν κοιτάξετε με προσοχή, θα δείτε τον ίδιο τον Ήλιο της δικαιοσύνης και θα αποκτήσετε τα αγαθά που Αυτός έχει υποσχεθεί**, τα οποία είθε όλοι μας να επιτύχουμε, με τη χάρη και τη φιλανθρωπία του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, στον οποίο ανήκει η δόξα και το κράτος στους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

ΠΗΓΕΣ:

- https://greekdownloads3.files.wordpress.com/2014/08/in-matthaeum.pdf
- Ιωάννου του Χρυσοστόμου Άπαντα τα έργα, *Υπόμνημα στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον*, ομιλία ΚΗ΄, πατερικές εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς»(ΕΠΕ), εκδ. οίκος «Το Βυζάντιον», Θεσσαλονίκη 1978, τόμος 10, σελίδες 253-277.
- Βιβλιοθήκη των Ελλήνων, Άπαντα των αγίων Πατέρων, *Ιωάννου Χρυσοστόμου έργα*, τόμος 65, σελ. 80- 91 (ή: 37- 42 του PDF) .

https://drive.google.com/file/d/0ByZQkrKg4yKLVHVFMUh0ODd6QzA/view

- http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/tools/liddell-scott/index.html
- Π. Τρεμπέλα, *Η Καινή Διαθήκη με σύντομη ερμηνεία* (απόδοση στην κοινή νεοελληνική), εκδόσεις αδελφότητος θεολόγων «Ο Σωτήρ», έκδοση τέταρτη, Αθήνα 2014.
- *Η Καινή Διαθήκη, Κείμενον και ερμηνευτική απόδοσις υπό Ιωάννου Κολιτσάρα*, εκδόσεις αδελφότητος θεολόγων «Η Ζωή», έκδοση τριακοστή τρίτη, Αθήνα 2009.
- *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους εβδομήκοντα*, Κείμενον και σύντομος απόδοσις του νοήματος υπό Ιωάννου Κολιτσάρα, εκδόσεις αδελφότητος θεολόγων «Η Ζωή», έκδοση τέταρτη, Αθήνα 2005.
- http://users.sch.gr/aiasgr/Palaia_Diathikh/Biblia/Palaia_Diathikh.htm
- http://users.sch.gr/aiasgr/Kainh_Diathikh/Biblia/Kainh_Diathikh.htm

_

(Επιμέλεια κειμένου: Ελένη Λιναρδάκη, φιλόλογος)